

KOSOVA TÜRKLERİNİN TARİHTEN BUGÜNE KİMLİK MÜCADELESİ

Sibel Akgün*

Özet

Balkanlar, tarihi, coğrafyası, kültürel, siyasi ve stratejik konumu ile yüzyıllardan beri Osmanlı İmparatorluğu ve Türkiye Cumhuriyeti ile birebir ilişkili bir bölge olmuştur. Bu coğrafyada tarihsel olarak Osmanlı İmparatorluğu döneminden kalan Müslüman Türk nüfusu içinde Kosova Türkleri, bugüne kadar bölgede varlığını sürdürme mücadelesi veren bir toplumsal unsur olmuştur. Kosova Türklerinin geçmişte buldukları konum ve bugün ülkede azınlık durumunda olmaları ile birlikte yaşadıkları alanlarda diğer Balkan Türkleri gibi kendilerine özgü özel durumları ve sorunları söz konusudur.

Çalışmada tarihten günümüze Kosova Türklerinin ülkede geçirdiği dönemler ve her dönemde nasıl bir değişim içine girdikleri, ülkede nasıl tutunmaya çalıştıkları ve arada kaldıkları, yürütmeye çalıştıkları sosyal- siyasal- toplumsal ve kültürel faaliyetler ele alınacaktır. Çalışmanın ana temeli Kosova'da tarihte olmasa bile bugün azınlık tanımı içine giren Kosova Türklerinin bu durum karşısında gösterdikleri reaksiyonları ve somut durumlarını da kapsayacak şekilde olacaktır. Bu noktada makalede Kosova Türklerinin geleceğe yönelik beklentileri de analiz edilerek, toplumsal ve siyasal olarak Kosova'da yüzyıllardan beri yaşayan bu toplumun içinde bulunduğu açmazların Sırp ve Arnavut etnik milliyetçiliklerinden kaynaklandığı temel savı üzerinde hareket edilecektir.

Anahtar Kelimeler: Kosova Türkleri, Arnavut Milliyetçiliği, Sırp Milliyetçiliği, Azınlık Hakları, Asimilasyon, Varlığını Koruma.

Abstract

The Balkans with its history, geography, culture, politics and strategic location has been a region that has been closely associated for centuries with the Ottoman Empire and the Republic of Turkey. Within the Muslim Turkish population, the Kosovo Turks that have been historically left from the Ottoman period in this geography have been an element of society that have struggled to continue their existence to this day in the region. The standing of the Kosovo Turks in the past and the situation of being a minority in their country today as brought with it special circumstances and questions particular to them as with other Balkan Turks in the areas they reside.

This study will consider the periods the Kosovo Turks have undergone in their country from the past to the present; the changes that they had to undergo during each period; how they have tried to hold on and were left in the middle in their country and the social, political, communal and cultural activities they tried to undertake. The main basis of this study is that if not in the his-

---

* Yrd. Doç. Dr. , Sakarya Üniversitesi, İİBF, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Siyasi Tarih Anabilim Dalı, sgulcan@sakarya.edu.tr.

tory of Kosovo, today they are defined as a minority and will cover the Kosovo Turks reactions to this situation as well as their actual status in Kosovo. At this point the article will review their expectations and the stalemate that they find themselves in as a community that has lived in Kosovo both as a society as well as politically for centuries and is based on the central thesis that this situation stems from Serbian and Albanian ethnic nationalism.

Key words: *Kosovo Turks, Albanian Nationalism, Serbian Nationalism, Minority Rights, Assimilation, Protecting Existence.*

GİRİŞ

Balkan coğrafyası, çok karışık etnik ve dini yapısı göz önüne alındığında tam anlamı ile bir laboratuvar niteliğindedir. Bu coğrafyada yüzyıllardan beri birçok kavim, imparatorluk, ulus ve devlet bazen tam anlamı ile egemen olmuş bazen ise birçok egemenlik iç içe geçmiştir.

Balkan coğrafyasında 600 yıla yakın süren Osmanlı İmparatorluğu dönemi 19. yüzyılın sonu ile 20. yüzyılın başında sonlanmış olsa da, yoğun göçlere rağmen burada kalan Müslüman- Türk unsurları, varlığını günümüze kadar devam ettirmiştir. Ancak bu devam ettiriş kolay olmamış, etnik ve dini bakımdan içinde kaldıkları baskın unsurlar tarafından sürekli olarak baskı ve zorlama görmüşlerdir.

Kosova Türklerinin ülkedeki bugünkü durumu uluslararası hukukta azınlık tanımı içine girmektedir. Köken olarak Latince’de küçük, az anlamına gelen Minor kelimesine dayanan azınlık kavramı hukuksal olarak başat olmayan bir durumda olup, bir devletin geri kalan nüfusundan sayısal olarak daha az olan, devletin uyruğu olan üyeleri etnik- dinsel ve dinsel nitelikler bakımından nüfusun geri kalan bölümünden farklılık gösteren ve açık olmasa bile kendi kültürünü, geleneklerini ve dilini korumaya yönelik bir dayanışma duygusu taşıyan grup olarak tanımlanmaktadır. Sosyolojik olarak ise azınlık, bir toplulukta sayısal bakımdan azınlık oluşturan, başat olmayan, çoğunluktan farklı niteliklere sahip olan gruba denilmektedir. Azınlık tanımları temelinde azınlık olmanın ana öğeleri, farklılık, sayısal açıdan az olma, başat olmama, yurttaş olma ve öz bilince sahip olmaktır. Azınlık olmak için bu beş koşuldan dördü nesnel, son koşul ise özel koşuldur ve bir ülkede bu koşulların tümünü taşıyan bireyler varsa o ülkede azınlığın da olduğu kabul edilmekte, ülke devletinin bu gerçeği kabul etmesi veya inkar etmesi 1991’de gerçekleştirilen Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Konferansı (AGİK) Cenevre Azınlık Uzmanları Toplantısına göre bir şeyi değiştirmemektedir. Ancak nesnel koşulların tamamının mevcut olması durumunda bile önemli olan özel koşul yani azınlık bilincidir. Eğer azınlık bilinci yoksa AGİK Cenevre Azınlık Uzmanları toplantısına göre azınlık da yoktur (Temelde azınlık kelimesi tüm devletler tarafından ortak kabul görmüş bir tanımlı olmayan bir kavram olmasına rağmen, bu tanım Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Komisyonu’nun Ayrımcılığın Önlenmesi ve Azınlıkla-

rın Korunması Alt Komisyonu raportörü Francesco Capotorti'nin 1978 yılında önerdiği azınlık tanımı çerçevesinde yapılmıştır. Devletler gerek kendi politik çıkarlarından dolayı gerekse kolektif azınlık haklarının gündeme gelmesinden duydukları endişe yüzünden ortak bir hukuksal tanım üzerinde anlaşamamaktadır. (Taşdemir- Saraçlı, 2007: 26- 27).

Bugün azınlıkların korunması ile ilgili gerekli düzenlemeleri yapan en önemli örgüt Birleşmiş Milletler (BM)'dir. BM, azınlık haklarının korunması konusunda ilk ve en önemli uluslararası doküman olan "Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi"ni 16 Aralık 1966 tarihinde yayınlamıştır. Bu sözleşmenin 27. maddesi azınlıkların sadece fiziksel tehdit altında olmadığını, aynı zamanda kültürlerini ve kimliklerini devam ettirebilmelerinin de çok önemli olduğunu göstermiş ve bunu garanti altına almıştır. Sözleşmenin 27. maddesi şu şekildedir: "*Etnik, dinsel ya da dilsel azınlıkların bulunduğu ülkelerde, bu azınlıklara ait olan kişiler, gruplarının diğer üyeleri ile birlikte kendi kültürlerini yaşamak, kendi dinlerini açıkça ilan etmek ve uygulamak ya da kendi dillerini kullanmak hakkından yoksun bırakılamazlar*". BM kurulduktan sonra bölgesel kuruluşların da insan hakları ve azınlık hakları konusunda çeşitli girişimleri olmuştur. Bu çerçevede Avrupa Konseyi ve Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGİT)* tarafından yapılan çalışmalar ve kabul edilen belgeler söz konusudur (Gaetona Pentassuglia, 2002: 98, <http://www.tbmm.gov.tr>, 11.05.2011).

Avrupa Konseyi'nde 1950 yılında imzalanan Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, bir kimsenin ulusal bir azınlığa ait olmasından dolayı haklarının sınırlandırılmayacağını belirtmiştir. 1992 yılında Avrupa Konseyi, Avrupa Bölgesel veya Azınlık Dilleri Şartı'nda, azınlık dilinin tanımı yapılmıştır. Bu tanıma göre, azınlık dili, vatandaşları oldukları devletin sınırları içinde yaşayan ve sayısal olarak az olan, o devletin resmi dilinden veya dillerinden farklı olan, dildir. 1995 yılında imzaya açılan Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi, ulusal azınlıkların korunmasının, Avrupa'nın barış ve istikrara kavuşmasının temel şartı olduğu belirtilmiştir. Ayrıca çoğulcu ve demokratik devletlerin, ulusal azınlıkların kimliklerini ve kültürlerini korumasının yeterli olmadığı, bu azınlıkların kimliklerini ifade etme ve geliştirme olanaklarına da sahip olmaları gerektiği açıklanmıştır. 9 Şubat 2010 tarihinde yayınlanan Avrupa Konseyi raporunda, üyelerinden Çerçeve Sözleşmesi'ni ve Azınlık Dilleri Şartını onaylamayan ülkelerin olduğu belirtilip, devletlerin keyfi uygulamalarına son vermeleri gerektiği vurgulanmıştır. Avrupa Konseyi üye devletleri, azınlıkların Çerçeve Sözleşmesi'ne göre değerlendirilmeleri ve kamu hayatı ile karar alma süreçlerine dahil olmaları için gerekli düzenlenmeleri yapmaya davet etmiştir (<http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities>, 12.04.2011).

---

* AGİK, 1994'te AGİT adını almıştır.

AGİT çerçevesinde 1975 Helsinki Nihai Senedi ile dünyada güvenlik ve istikrarın sağlanmasına vurgu yapılırken, sınırları dahilinde ulusal azınlık bulunan devletlerin, bu grupların temel insan hak ve hürriyetlerine saygı göstermeleri gerektiği belirtilmiştir. Bu haklar, kanun önünde eşitlik, temel hak ve özgürlüklerini kullanabilecekleri ortamın sağlanması ve meşru çıkarlarının korunması şeklinde açıklanmıştır. 1989'da kabul edilen Viyana Kapanış Belgesi'nde ise, devletlere azınlıkların kimliklerini koruma ve geliştirme görevi verilmiştir. 1990 yılında hazırlanan Kopenhag Toplantısı Sonuç Belgesi de azınlık haklarına üzerine, AGİT'in bir başka çalışmasıdır. Belgede, ulusal azınlıkların kimliklerini geliştirmek için devlet tarafından gerekli güvenceyi bulmaları gerektiği, ana dillerini kullanma hakkına sahip oldukları, ayrıca örgütlenme, devlet politikasıyla uyumlu yerel ve otonom idareler kurabilme ve kamuda etkin bir biçimde temsil edilme hakları olduğu vurgulanmıştır. 1992 yılında, azınlıklarla devletlerarasında arabuluculuk görevi üstlenmesi için, AGİT bünyesinde "Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği" kurulmuş, ancak sadece diyalog geliştirmeye yönelik bir yapılanması olduğu için etkili bir organ olamamıştır (<http://www.osce.org>, 25. 06. 2011).

8 Nisan 2008'de kabul edilen Kosova Cumhuriyeti Anayasası 22. maddesi ile azınlıklarla ilgili şu uluslararası sözleşmeler kabul edilmiştir:

- (1) BM Evrensel İnsan Hakları Sözleşmesi,
- (2) Avrupa Konseyi Avrupa İnsan Hakları ve Temel Özgürlüklerini Koruma Sözleşmesi ve Protokolleri,
- (3) BM Uluslararası Medeni ve Siyasi Haklar Sözleşmesi ve Protokolleri,
- (4) Avrupa Konseyi Ulusal Azınlıkların Korunması Çerçeve Sözleşmesi,
- (5) BM Her Türü Irksal Ayrımcılığın Yok Edilmesi Sözleşmesi

(<http://www.kushtetutakosoves.info>, 20. 02. 2012).

Kabul edilen bu sözleşme ve protokollere uyum konusunda uluslararası kuruluşlar tarafından Kosova'daki azınlık hakları üzerine yayımlanan hemen hemen bütün raporlarda ülkedeki yasal mevzuat konusunda temel sorun olmadığı ancak uygulama konusunda sorunlar yaşandığı belirtilmektedir. Kosova Türklerini de içine alan ve diğer bütün azınlıklar için geçerli olan bu durum, ülkedeki baskın Arnavut kültürüne ve bunun devlet politikası olmasına bağlanmaktadır.

AGİT çerçevesinde oluşturulan Kosova Misyonu yayımladığı yıllık raporlarla ülkede mevcut azınlık sorunlarına değinmektedir. Aşağıda ele alınacağı gibi spesifik olarak Kosova Türklerini ilgilendiren sorunların dışında genel olarak AGİT Kosova Misyonu raporlarında çoğunlukta olmayan toplulukların kültürel, eğitimsel ve dil hakları yanı sıra katılım, geri dönüş ve yeniden entegrasyon haklarının kullanımını konusunda sorunlar ve zorlukların var olduğunu ve etkilemeye devam ettiğini belirtmektedir (<http://www.osce.org>, 26. 02. 2012).

Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Dışişleri Bakanlığı'nın yayınladığı yıllık insan hakları raporunda Kosova'da rüşvet, yasaların uygulanması sorunu, hukuka saygı ve adalet güvenliği konusunda ülkenin çok geride olduğu vurgulanmaktadır. ABD Dışişleri Bakanlığı'nın 2009 raporunda Kosova'da farklı etnik grupların çatışmasının durduğu ancak Sırp'ların paralel yapılarının hala sorun yaratmaya devam ettiği ve ülkedeki yasal düzenlemelerinde insan hakları, medya özgürlüğü, çocuk ve kadın hakları konusunda mevzuatın kötü olmadığı belirtilirken uygulama alanında sorun olduğu belirtilmektedir. Kosova'da en yaygın sorun olarak ise rüşvet gösterilmektedir. Raporda Kosova'nın kanunlarında var olmasına rağmen hükümetin rüşvetle yeterince mücadele etmediği, rüşvet alanlar hakkında soruşturma başlatmadığı ve rüşvet alanları cezalandırmadığına dikkat çekilmektedir (<http://www.state.gov>, 25. 02. 2012).

Kosova Türkleri tarihsel olarak ülkede yaşanan Arnavut- Sırp mücadelesinde baskı ve zorlamaya maruz kalmış ve bir tarafı seçme durumu ile karşı karşıya kalmıştır. Bu nedenle Kosova Türkleri, ağırlıklı olarak Anadolu'ya göç etmek zorunda kalmıştır. Dönem dönem Sırp ve Arnavut milliyetçiliğinin etkisi altında nüfuslarının değişkenlik arz ettiği ve sağlıklı olarak tam bilinemediği bu bölgede, kalanlar için kolay olmayan durumlar yaşanmıştır. Ayrıca Kosova'da mevcut nüfus yapısında baskın unsur olan Arnavutlar ile Müslüman olmalarından kaynaklanan ortak noktaları nedeni ile asimilasyon ve kimlik sorgulamalarına hedef olmuşlardır. Bu durum aynı zamanda Kosova Türkleri arasında da bölünmelere neden olmuş ve sorunlar yaratmıştır. Ancak günümüzde Kosova Türklerinin bu durumu aşmaları ve ortak politikalar üretmeleri söz konusudur.

Kosova Türklerinin aslında geçmişten günümüze kadar toplumsal kimliklerinin yaşatılması ve savunulması noktasında verdikleri bir mücadelede söz konusudur. Kosova Türklerinin durumu, arada kalmışlık diyebileceğimiz boyutlarda olmuş ve çeşitli tarihsel dönemlerden geçmiştir. Kosova Türkleri, özellikle Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti yönetiminde iken 1951 yılında kazandıkları ve 1974 Yugoslavya Anayasası ile pekiştirilen kurucu unsur olarak tanımlanma statülerinden 1999 yılından sonra mahrum bırakılmışlardır. Ülkede 1998- 1999 yılları arasında yaşanan Arnavut- Sırp çatışması ve ardından Kuzey Atlantik İttifak Örgütü (NATO)'nün gerçekleştirdiği askeri müdahale sonrası uluslararası toplum gözetimine giren yönetimin aldığı kararlar nedeni ile Kosova Türklerinin yasal statülerinde önemli kayıplar yaşanmıştır. 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığı sonrası bu durum çıkarılan Anayasa ile devam etmiş ve 1999 yılından beri devam eden hak kayıpları meşrulaşmıştır. 2008 yılında yürürlüğe giren Kosova Anayasası'nda kurucu unsur olarak tanımlanmayan ve azınlık olarak değerlendirilen Kosova Türkleri, azınlık haklarından da anayasada var olmasına karşın uygulamada yararlanma noktalarında sorunlar yaşamıştır. Kosova Türkleri, 1951 sonrası ülkede yaşadıkları ve bir kırılma noktası

olarak değerlendirilebilecek bu durum nedeni ile bugün rahatsızlık duydukları noktaların düzeltilmesi için yoğun çaba sarf etmektedirler. Kosova Türkleri tarihsel süreç içinde dil, din, kimlik ve yaşam alanlarında toplumsal ve siyasal faaliyet içinde mücadelelerini devam ettirmektedir. Anavatan olarak gördükleri Türkiye'den her konuda yardım ve destek bekleyen bu toplum, yüzyıllardan beri tutunmaya çalıştıkları bu coğrafyada hak kaybı yaşamak istememektedir. Bugünkü durum Kosova Türkleri açısından eskieye nazaran karamsar olmasa da, hukuki anlamda ülke topraklarında yaşayan diğer unsurlar da düşünüldüğünde iç açıcı değildir.

Kosova Türkleri, Balkan coğrafyasında Osmanlı mirası Türk ve Müslüman unsurların azalmasına rağmen varlığını bugüne kadar korumayı başarmış olan bir toplumdur. Bu toplum dönem dönem Kosova topraklarında tarihsel olarak yönetim mekanizmasını ellerinde tutmuş olan Arnavut ve Sırp milliyetçiliği ile karşı karşıya gelerek, zor zamanlar geçirmiştir. Ayrıca 1999 yılındaki NATO'nun uluslararası müdahale sonrası ülkede yönetimi elinde bulunduran unsur olan Arnavutlar tarafından kimlikleri üzerinde asimilasyon ve zorlamaya maruz kalmışlardır. Bu nedenle tarihten günümüze kadar ağırlıklı olarak Anadolu'ya ve diğer ülkelere göç etmişlerdir ve sayıları sürekli azalmıştır.

Çalışmada, Kosova Türklerinin bu coğrafyada var olma ve Sırp ile Arnavut arasında baskılara rağmen verdiği milli kimliklerini koruma mücadelesi, tarihten günümüze kadar olan süreçte ele alınmıştır. Ayrıca Balkanlar'da Osmanlı mirası olan bu unsurun yaşadığı siyasi-sosyal ve kültürel sorunlar ve bu sorunlara karşı verdikleri mücadelede de incelenmiştir. Ancak bunun için öncelikle ülkenin tarihsel geçmişine bakmak gerekmektedir.

KOSOVA'NIN TARİHÇESİ

10.800 kilometrelik bir alana sahip olan Kosova, Sırbistan- Makedonya-Arnavutluk ve Karadağ ile sınır komşusu olup, yaklaşık 2. 2 milyon nüfusa sahiptir. Başkenti Priştine olan ülkenin % 90'ı Müslüman Arnavut, % 5. 3'ü Ortodoks Sırp, % 2'si Boşnak, % 2'si Türk ve % 2'si diğer azınlıklardan (Goralı, Romlar, Aşkaliler) oluşmaktadır (<http://www.setimes.com>, 09. 02. 2011).

Kosova kelimesi, Eski Bulgar ve Çek dillerinde "Karatavuk" anlamına gelen Kos'dan türemektedir. Kosova, tarih boyunca birçok kavmin saldırısına uğramış bir yerleşim bölgesidir. Roma İmparatorluğu M. S. 395'de ikiye ayrılınca, Kosova Doğu Roma (Bizans İmparatorluğu) toprakları içinde kalmıştır. Bu dönemde kuzeyden gelen ve Batı Avrupa'ya doğru ilerleyen Hunlar, Avarlar ve Vizigotlar Kosova'dan geçmişlerdir. M. S. 6. yy. başında Kosova bölgesine Slavlar yerleşmiştir. Kosova, Bizans'ın baskısının süregelmesinin ardından 8. yy. da Bulgarlar ve Bizanslılar arasında el değiştirmiştir. Bu arada batıda ki Arnavutlar Kosova'ya doğru yayılmıştır. Bölge, daha sonraları bağımsızlıklarını ilan eden Sırp "Ban"larının hâkimiyetine geçmiştir. Sırp'ların daha sonra Kosova'da Bizanslılara karşı büyük bir zafer kazanması

üzerine Sırp krallarının hâkimiyetine girmiştir. Bu hâkimiyet, Sırp Kralı İstefan Duşan'ın ölümüne kadar sürmüştür. Duşan'dan sonra Sırp Krallığı parçalanmıştır. Kosova, Kuzey Sırbistan Kralı Duşan'ın oğlu Uroş'un hâkimiyetine girmiştir. Bölge, 1389'da Türklere vergi veren Sırp Prenslığının eline geçmiştir. Daha sonra 28 Haziran 1389'da yapılan 1. Kosova Savaşı ile Osmanlıların egemenliğine geçerek, Osmanlı'nın Balkanlara yerleşmesini sağlamıştır. Bağımsızlığını kaybeden Sırp Krallığı da, 19. yy. 'a kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun denetimi altında kalmıştır (Şanlı- Jable, 2007: 42).

I. Kosova Savaşı sonrası 600 yıla yakın Osmanlı egemenliği altında bulunan Kosova, 1912- 1913 arasındaki Balkan Savaşları sonrası 1913 yılında Sırp Krallığına dâhil edilmiştir. 1918 yılında da Sırp- Hırvat ve Sloven Krallığının kurulması ile bu yeni devlet içinde yer almıştır. 1929 yılında Yugoslavya Krallığı içinde kalan ülke, II. Dünya Savaşı bitiminde başlayan Joseph Tito döneminde Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti yönetimi altına girmiştir. II. Dünya Savaşı boyunca Kosova, İtalya'nın işgali altına düşmüş ve Arnavutluk ile birleştirilmiştir. Savaşın sonunda tekrar Yugoslavya'nın yönetimi altına girmiştir (Malcolm, 1998: 282- 286).

1945 yılında kurulan Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti içinde Tito döneminde 1974 Anayasası'na göre Voyvodina ile birlikte 2. ci özerk bölge olarak ilan edilen Kosova, Tito'nun ölümünden sonra 1980'lerde Yugoslavya'da baş gösteren Sırp milliyetçiliğinden etkilenmekte gecikmemiş ve 1989 yılında özerkliği kaldırılmıştır. 1990 yılında bağımsızlığını ilan eden ülkede baskın unsur olan Arnavutlar, 1992 yılında İbrahim Rugova önderliğinde her türlü eğitim, sağlık, yönetim gibi alanlarda ayrı organlarını oluşturmuşlardır. 1995 yılında Bosna sorununu çözüme kavuşturan Dayton Antlaşması'nda Kosova'dan bahsedilmemesi üzerine hayal kırıklığına uğrayan Kosovalı Arnavutlar, 1996 yılında Kosova Kurtuluş Ordusu (UÇK)'nu kurarak mücadeleye başlamıştır. Dönemin Sırbistan Devlet Başkanı Slobodan Miloşeviç yönetiminin bu eylemler karşısında sivil- milis ayrımı yapmadan saldırıya geçmesi sonrası ülkede tam anlamı ile bir iç savaş başlamıştır (Coşkun, 2010: 58).

24 Mart 1999 tarihinde başlayan NATO hava harekatı ve Türkiye'nin savaş uçaklarının da katıldığı bombardıman sonrası BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı ile Kosova Sırbistan- Karadağ'dan oluşan yeni Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin bir parçası olarak kabul edilmiş ancak Belgrad'ın bölge üzerindeki denetim ve etkisi neredeyse kalmamıştır. Ülke uluslararası toplum tarafından yönetilmeye başlanmış ve BM Kosova Misyonu (UNMIK) yönetiminde başlıca güç sahibi olmuştur (a.g.m.: 66, <http://www.unmikonline.org/>, 10. 05. 2011).

BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararında Yugoslavya Federal Cumhuriyeti'nin egemenliği ve toprak bütünlüğünün kalıcı bir çözüm bulunana ve bu çözüm yeni bir anlaşmayla yürürlüğe girene kadar korunması gerektiği ifade edilmiştir. Uluslararası arabuluculuk çabaları eşliğinde yıl-

larca müzakereler yürütülmüş, ancak sonuç alınamamıştır. Eski Finlandiya Cumhurbaşkanı Martti Ahtisaari'nin 2007 yılında hazırladığı planda, Kosova'nın bayrak - milli marş sahibi olan ve en önemlisi uluslararası anlaşmalar yapabileceği, uluslararası kuruluşlara üye olabileceği, çok etnik yapılı bir düzen öngörülmüştür. Kosova Parlamentosu yapılan müzakerelerde bu planın da kabul görmemesi üzerine 17 Şubat 2008'de tek taraflı olarak bağımsızlığını ilan etmiştir. Yugoslavya Cumhuriyeti'nin hukuki varisi olan Sırbistan bağımsızlığı tanımayarak, konuyu Uluslararası Adalet Divanı (UAD)'na taşımıştır (<http://www.setimes.com/>, 20. 02. 2011, <http://www.dw-world.de>, 10. 02. 2011).

UAD, 22 Temmuz 2010'da uluslararası hukukta bağımsızlık ilanlarını yasaklayan bir kural bulunmadığını açıklayarak, Kosova'nın bağımsızlık ilanının uluslararası hukuka göre yasadışı sayılmayacağı kararını vermiştir. Böylece UAD kararı ile Kosova'nın bağımsızlığı dünya ülkeleri nezdinde tescil edilmiştir (<http://www.icj-cij.org>, 26. 07. 2010, <http://www.hurriyet.com.tr>, 01. 02. 2011).

Böylece uzun bir tarihsel geçmişi olan ülke, yine uzun bir mücadeleden sonra bağımsızlığını kazanmış ve uluslararası meşruiyetini sağlamıştır. Ancak Kosova'nın geçmişinde ve geleceğinde Arnavut- Sırp anlaşmazlığının yanı sıra sessiz bir kitle daha vardır. Bu kitle, yine tarihsel olarak o topraklarda yaşayan ve gelecekte de yaşamak isteyen ancak bunu toplumsal kültürlerini ve kimliklerini asimile olmadan tam anlamı ile korumak isteyen Kosova Türkleridir.

KOSOVA TÜRKLERİ

Bütün Balkan coğrafyasında olduğu gibi Kosova'da da Türklerin tarihi çok uzun bir zaman dilimine dayanmaktadır. Yugoslavya'da yaşayan Türklerin tarihi ise 5. yüzyıla dayanır. Bu yüzyılda Avarların, Peçeneklerin, Uzların, Kumanların buralara yerleştikleri bilinmektedir. Bugün Balkan ülkelerinde yaşayan Türklerin büyük çoğunluğu 14. yüzyıldan itibaren Anadolu'dan göç ettirilen Osmanlı Müslüman Türklerine dayanmaktadır. 28 Haziran 1389 tarihli Kosova Savaşı'ndan sonra Kosova'nın da içinde bulunduğu birçok merkez Osmanlı egemenliği altına girmiştir. Kosova Savaşı sonrası bölgenin yapısı büyük oranda değişmiştir. Osmanlı topraklarından bölgeye iskan ettirilen Müslüman Türk nüfusunun yanı sıra Sırp Krallığı döneminde nüfusu dağlara itilen ve Slavlaşan Arnavutlar da hızla bölgeye tekrar yerleşmeye başlamıştır (Ortaylı, 2011).

Kosova, Osmanlı yönetimi altında iken 1877 - 1878 Osmanlı Rus Savaşı sonucunda imzalanan Berlin Antlaşması ile bağımsızlığını kazanan Sırbistan'ın denetimine geçmiş ve bu nedenle baskın unsur olan Arnavut nüfusa tekrar baskı başlamıştır. Bu dönemde Kosova Türkleri de Anadolu'ya göç etmeye başlamıştır. Osmanlı İmparatorluğu'nun 1912- 1913 Balkan Savaşları ile bölgeyi Sırp Krallığına bırakması ve bölgeden çekilmesinden sonra burada kalan Kosova Türkleri dönem dönem ülkede çeşitli baskılara maruz

kalmıştır. Özellikle 1918 yılında Sırp - Hırvat ve Sloven Krallığı'na katılan bölgede yoğun bir şekilde Arnavutlara ve Türklere baskı yapılmaya başlanmıştır. Daha 1919 yılında ülkede yapılan toprak reformu ile toprakları elinden alınan ve buralara Sırp nüfusu yerleştirilen Kosovalı Türkler, aynı zamanda baskın nüfus gücü olan Arnavutlar tarafından da Arnavutlaştırma politikasına maruz kalmıştır. Bu durum karşısında Anadolu'ya göçler devam etmiştir. İki dünya savaşı arası dönemde Kosova'da Türkçe eğitim tamamen durdurulmuş ve bu zaman diliminde sadece bazı medreselerde dersler Türkçe olarak görülmüştür. Kosova Türkleri Tito'nun başa geçmesinden sonra Yugoslavya içinde tutunabilmeyi başlamıştır (Gökdağ, 2007: 104- 105).

Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kurulması sonrası 25 Mart 1951 tarihinde Kosova- Metohiya Özerk Bölge Meclisince alınan karar uyarınca bölgede Türk varlığı resmi olarak kabul edilmiş ve Türklerin yaşadığı bölgelerde Türk dilinin eğitim - öğretimde kullanılması, basın yayın alanında kendi dillerinde yayın yapma, dernek kurma gibi hakları kabul edilmiştir. 27 Şubat 1974 tarihinde Kosova- Metohiya Sosyalist Özerk Bölge Meclisi'nin çıkardığı Anayasanın 1. maddesi ile de Kosova'da yaşayan Türkler, Arnavut ve Sırplarla birlikte kurucu unsur olarak tanımlanmıştır. Aynı Anayasanın 5. maddesine göre Türk dili ve yazısının Kosova'da diğer dillerle eşitliği kabul edilmiş, devlet organlarında kullanılan belge, form, evraklar ile resmi işlemlerin Sırpça - Arnavutça ve Türkçe olarak üç dilde yapılması, Türklerin Türkçe eğitim öğrenim görme hakkına sahip oldukları yazılmıştır (Recepoğlu, 2006: 40- 41).

Kosova'da Türklerin nüfus sayıları da dönem dönem farklılık gösteren bir durumda olmuştur. Çok etnik yapılı toplumlarda özellikle baskıcı yönetimlerde nüfus konusu karmaşık bir durum göstermektedir. Baskın olan etnik gurubun diğerlerini çoğu zaman yok saydığı veya çok küçük topluluklar olarak gördüğü durumlar söz konusudur. Küçük gruplar toplumda tutunabilmek için kendi etnik kimliğinden feragat ederek, sayıca büyük olan etni içerisinde kendini gösterme çabasına girmektedir. Kosova Türkleri de bu gruba dâhil olan toplumlardan biridir. 1948 yılında yapılan nüfus sayımında Kosova'da¹ 1300 kişi Türk olarak kaydedilmiştir. Bu nüfus sayımında çoğu Türk, II. Dünya Savaşı'nın oluşturduğu Soğuk Savaş mantığından çekinerek kendini Arnavut veya Çingene olarak kaydettirmiştir. 1953 yılında ise bu sayı 35 bin olarak çıkmıştır. 1961 yılında yapılan nüfus sayım sonuçlarında sayı 25 bine düşmüştür (Türbedar, 2000: 77).

1971 yılında yapılan sayımlarda bu sayı 12 bin olarak çıkmıştır. 1981 yılındaki nüfus sayımında ise yine 12 bin olarak belirlenmiştir. Kosovalı Türklerin 1991 yılında yapılan gayri resmi nüfus sayımında nüfusu 10 bin olarak belirlenmiştir. Yaklaşık 30 yıldan beri Kosova'da nüfus sayımı yapıl-

---

¹ Tüm Yugoslavya genelinde 1948'deki nüfus sayımında Türk nüfusu 95. 940, 1953 yılında ise 203. 908 olarak çıkmıştır (Recepoğlu, 2006:106).

mamıştır ve bugün tahmini olarak Kosova Türklerinin nüfusu için 20 bin ile 80 bin arasında telaffuz edilen rakamlar vardır ancak sayı tam olarak bilinmemektedir².

Nüfusunun yaklaşık % 90'ı Müslüman olan bölgede Arnavutların yönetiminde çok az söz sahibi olması nedeni ile bağımsızlık mücadelesi verilebileceğini düşünen Yugoslavya yönetimi, Arnavut kimliğinin bastırılması için 1951 yılına kadar tanımadığı Türkleri, milli azınlık olarak tanımaya başlamıştır. Yugoslavya yönetimi, Kosova Türklerini Arnavutlara karşı destekleme politikası takip ederek, Kosova Türkleri ile Arnavutları arasında ortak olarak paylaşılan Müslümanlık bağlarını zedelemeye çalışmıştır (Türkoğlu, 2000: 111).

Tito Yugoslavyası döneminde Arnavutlar, Kosova'daki Arnavut sayısını arttırmak için Müslüman Türk azınlığı Arnavut olarak göstermeye çalışırken, bazı Arnavutlar Kosova'daki Türklerin Osmanlı döneminde Türkleşmiş Arnavutlar olduğunu iddia etmişlerdir. Kosova'da daha Osmanlı İmparatorluğu döneminde başlayan Arnavut milliyetçiliği, Arnavut olmayan ve Arnavutça konuşmayan her unsura karşı tahammülsüz davranmış ve Sırpı olduğu gibi Türkleri de düşman olarak görmüştür (a.g.m.: 126- 129).

1989 yılında özerk statüsü kaldırılan ülkede Slobodan Miloşeviç, Arnavutların ayrılıkçı hareketlerine destek vermemeleri için Türklere daha müsamahalı davranmıştır. Azınlıklara karşı "böl ve yönet" politikası izleyen Miloşeviç, Arnavutlara yönelik baskıcı politikalar izlemesine karşın, Türklerin yasal haklarını kullanmalarına izin vermeye devam etmiştir. Türk azınlık, Türkçe eğitim almaya devam etmiş, Türkçe yayınlar yapabilmiş ve diğer kültürel haklarından faydalanabilmiştir. Bu da Arnavutlarla Türk azınlık arasında belli ölçüde gerginliklere neden olmuştur. 1999'da Sırbistan'a karşı yapılan NATO harekâtı sonrasında iyice yükselen Arnavut milliyetçiliği kendisini Sırpı, Türkler, Boşnaklar ve Çingenele karşı tanımlamıştır (Kut, 2005: 230).

Böylece daha önceki dönemlerde de yaşanan Arnavut-Türk gerginliği yeni dönemde daha fazla su yüzüne çıkmaya başlamıştır. Hatta bu süreçte Arnavutlar, Türkleri Sırpılarla işbirliği yapmakla suçlamış, iki taraf arasında kalan Türkler bir yandan Sırpıların diğer yandan Arnavutların eleştirileri ile karşılaşmıştır. Bu süreçte Türkler arasında da sorunlar çıkmış, Kosovalı Türkler tarafından kurulan Türk Demokratik Birliği, Arnavut yanlısı siyaset

---

² Kosova'da 28 yıl aradan sonra kapsamlı BM ve Avrupa Konseyi gözetiminde nüfus sayımı 1-15 Nisan 2011 tarihinde yapılmıştır. Azınlık nüfus sayılarını da içine alan resmi sonuçlar henüz açıklanmamıştır. Azınlıklar da dahil olmak üzere nüfus sayımının resmi sonuçları 2013'te açıklanacaktır. Yapılan ilk açıklamaya göre Kosova'nın toplam nüfusu 1 milyon 733 bin çıkmıştır. Bu sayıma Sırpı nüfus oranları 1999 yılındaki NATO operasyonu sonrası ülkeyi terk edenlerden dolayı çok düşük çıkacağı için katılmamıştır (Ortaylı, a. g. y. , <http://www.trt.gov.tr>, 16. 06. 2011).

izlemekle suçladığı Türk Halk Birliği tarafından Sırp işbirlikçisi olmakla suçlanmıştır (Gökdağ, 2007: 105).

24 Mart 1999'da NATO'nun Yugoslavya'ya karşı başlattığı hava harekâtı sonrası Türkler iki tarafla da işbirliği suçlaması ile karşılaşmıştır. Bu nedenle yaşanan şiddet ortamında Türkler bir yandan Sırpların diğer yandan Arnavutların saldırısına uğramıştır. O dönemde Kosova Türklerini rahatsız edici hareketler ve saldırılar artmıştır. Prizren'de 50 kadar Türk bayrağı yırtılıp, Türk olanlar işten çıkarılırken, devlet organlarında Türkçe kullanılamaz hale gelmiştir. Çok sayıda Türk genci, asker kaçağı olarak Batı Avrupa ülkelerine siyasi mülteci olarak sığınmış veya Türkiye'ye turist olarak gitmiştir. Savaş sırasında Kosova'dan ayrılan Türklerin bir kısmı geri dönmemiştir (Recepoglu, 2006: 42, Mandacı, 2008: 828).

Ülkede 1999 NATO harekâtı sonrası yönetimi devralan UNMIK denetiminde hazırlanan 12 Aralık 1999 tarihli ve 24 sayılı yeni Anayasa taslağında 1974'deki Yugoslavya Anayasası'nda resmi dillerden biri olan Türkçe bu statüsünü kaybetmiş ve böylece Kosovalı Türkler ülke genelinde anadillerinde eğitim ile yayın yapma hakkından mahrum bırakılmıştır. Türk toplumunun tepkileri nedeni ile BM kendi bölgelerinde anadillerini kullanmaya devam edebileceklerini açıklamıştır. Ancak UNMIK yönetimi tarafından Türkçe ders saatleri kısaltılmış ve seçimlerle ilgili resmi dokümanların Türkçe yayımlanması istenmemiştir. Bu durum karşısında Türk azınlığı 2000 yılında yapılan seçimleri boykot kararı almıştır (Türbedar, 2003: 90-91).

Mustafa Türkeş'e göre NATO'nun 1999'da gerçekleştirdiği müdahalenin ardından Kosova'da yaşayan Türk azınlığın yaşadığı sorunların giderek daha fazla artması, küresel-bölgesel aktörlerin çıkarlarının birbirlerinden ayrışmasının sonucu olarak görülebilir. Nitekim bu süreçte küresel aktörler Kosova'yı hem siyasi hem de ekonomik açıdan "Yeniden Yapılandırma" adı ile kendi kontrollerine almaya başlamışlardır. Bir başka deyişle, Kosova, otoriter bir rejimden bağımsızlığa, demokrasiye ve liberal ekonomiye doğru ilerlerken Türkler yeni dönemde eski haklarından bile mahrum bırakılmıştır. Kosova küreselleştikçe Türkler sahip oldukları hakları da yitirmek durumunda kalmışlardır (Türkeş, 2008: 267-268).

Bu arada Türk azınlığı temsil eden ve 1990 yılında kurulan ve 2000'de parti haline gelen Kosova Demokratik Türk Partisi (KDTP) Kosova'nın siyasi hayatında önemli bir rol oynamış ve toplam sandalye sayısı 120 olan Kosova Parlamentosu'nda Türk azınlık için 2 sandalye ayrılmıştır. KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar 2008 yılında hükümette Çevre ve Alan Bakanı olmuştur. Yani siyasi olarak Kosova Türkleri fiili olarak Kosova siyasetinde söz hakkına kavuşmuştur. KDTP Genel Başkanı Yağcılar 2011 yılından beri Kamu Yönetimi Bakanı olarak hükümette görev yapmaktadır (<http://www.kosovahaber.com/>, 04.04.2011).

Ülkede 12 Aralık 2010 tarihinde yapılan seçimlerde, Kosovalı Türkler ikinci bir parti çıkarmış ve 2010'da Mamuşa'da kurulan Kosova Türk Birliği

Partisi (KTBP) o yıl ilk kez seçimlere katılan Kosova partilerinden biri olmuştur. KDTP, 12 Aralık 2010'da yapılan genel seçimlere 48 aday ile katılırken KTBP'de 25 aday göstermiştir. KDTP, seçimlerde 4 milletvekilliği kazanmayı hedeflemişse de ancak 3 milletvekili çıkarabilmiştir. 120 üyeli Kosova Parlamentosu'nda 2 sandalyenin zaten Türk azınlığa ayrılmış olduğu ve bir önceki dönemde de KDTP'nin Kosova Türklerini parlamentoda 3 milletvekili ile temsil ettiği düşünüldüğünde yeni bir başarıdan söz etmek mümkün değildir. Yeni bir Türk partisinin varlığına rağmen konumunu koruması, "göreceli" başarı sayılabilecekse de yine bir Türk partisi ile yarışması başlı başına bir talihsizliktir. Nisan 2011'de yapılmış olan nüfus sayımına yönelik iki Türk partisinin ortak çalışması ise önemlidir. Nitekim bundan sonraki seçimlerde parlamento kotalarını bir anlamda nüfus sayımı sonuçları belirleyecektir (<http://www.21yyte.org.tr>, 15.02.2011).

Yeni dönemde Kosova Türklerini, Anayasal hakları olan Türkçe düzenlenmiş nüfus cüzdanlarını almak başta olmak üzere genel anlamda bir kimlik mücadelesi beklemektedir. KDTP'nin Prizren Belediye Başkan Yardımcısı Orhan Lopar da "kimlik" direnişinin en önemli isimlerinden biridir ve Türkçe kimlik verilene dek kimliğini almayı reddetmektedir. Bu seçimlerde oy pusulalarında ve seçimlerle ilgili tüm evraklarda Türkçenin de kullanılmış olması ümit verici olsa da mücadelenin nüfus sayımlarının yapıldığı Nisan 2011'de sonlanmayacağı kesindir (a. g. k.).

Böylece Kosova Türklerinin tarihten günümüze ülkede arada kalmışlık durumu devam etmiştir ve özellikle azınlık olarak hakları garanti altında olsa da siyasi ve hukuki olarak ülke yönetiminde söz sahibi olma mücadeleleri devam etmektedir. Bunun en önemli nedeni ise önce 1989'da daha sonra ise 1999 savaşı sonrası kaybettikleri kurucu unsur olma durumunu yitirmeleridir. Bunların dışında Kosova Türklerinin eğitim- dil- basın yayın gibi alanlarda da yaşadıkları ve bugünde devam eden sıkıntıları vardır.

KOSOVA TÜRKLERİNİN BUGÜNKÜ DURUMU

Kosova Türkleri, ülkede tarihten günümüze kadar varlıklarını koruma ve sürdürme anlamında yukarıda belirtildiği gibi hep bir mücadele içinde olmuştur. Bu coğrafyada ne kadar sorunları olursa olsun bugün ve gelecekte, geçmişte olduğu gibi yaşamaya devam etme konusunda kararlı bir tutum sergilemektedirler.

Kosovalı Türklerin ülkede başta gelen problemleri anadilleri olan Türkçe konusunda olmuştur. 1951 sonrası Kosovalı Türklerin hukuki kimliğinin resmi olarak tanınması sonucu Türkçe³ dilsel ve kültürel olarak ka-

---

³ Balkan Türk ağızları, Doğu ve Batı Rumeli olarak iki gruba ayrılmaktadır. Kosova Türkleri, Batı Rumeli ağızı konuşmaktadır. Balkanların diğer bölgelerinde olduğu gibi Kosova'da da Türkler iki hatta üç dillidir. Türkler, Türkçe ile birlikte iletişim dili olarak Arnavutça ve Sırpçada kullanılmaktadır. Çok dillilik unsuru sayıca az olan Kosova Türklerinin ana dillerinde gerilemelere neden olmuştur. 1951 yılından sonra sosyalist yönetimin özendirilmesi sonucu öz

musal alanda kullanılmaya başlanmış ve 1974 anayasası ile bu durum devlet daireleri- eğitim öğretim hayatı ve basın yayın alanı olmak üzere her alanda resmi düzeyde kabul edilmiştir. 1989 yılında Kosova'nın özerkliği kaldırıldıktan sonra Arnavutçanın yanı sıra Türkçenin de kullanım alanı kısıtlanmıştır. Arnavutça, 1999 yılındaki NATO harekâtı sonrası resmi dil düzeyine tekrar kavuşurken, Türkçe kabul edilmemiştir.

UNMIK tarafından 1999'da hazırlanan yeni anayasada Türkçe sadece Türklerin yoğun olduğu bölgelerdeki belediyelerde yerel seçim barajı olan % 6'yı geçmeleri halinde Arnavutça ve Sırpçanın yanında resmi dil olarak kabul edilmiştir. Yerel seçim barajının aşılamadığı yerlerde Türkçenin resmi kurumlarda ve yazışmalarda kullanılması söz konusu değildir. Böylece Kosova Türkleri 1974'de kazandıkları avantajlı durumu kaybetmiştir. Türkler bugün Kosova'da daha yoğun bir şekilde Prizren, Mamuşa, Priştine, Gilan, Doburçan, Yanova, Viçitim, Mitroviça ve İpek yerleşim bölgelerinde⁴ yaşamaktadırlar. 9 Nisan 2008'de kabul edilen ve 15 Haziran 2008'de yürürlüğe giren Kosova Anayasası'na göre, Kosova hukukun üstünlüğüne dayanan çok ırklı bir toplum olarak tanımlanmış ve güçler ayrılığı prensibi kabul edilmiştir. Aynı anayasa ile Arnavutça, Sırpça ve İngilizce resmi diller olarak kabul edilmiştir. 2008 yılında Kosova'nın bağımsızlığı sonucu kabul edilen yeni anayasaya göre Türkçe bugün Kosova'da, Türklerin seçim barajını geçebildikleri Prizren ve Mamuşa belediyelerinde resmî statüye sahiptir

(<http://www.setimes.com>, 09. 02. 2011).

AGİT Kosova Misyonunun Aralık 2010 raporunda da ülkede azınlıkların yaşadığı sorunlar ayrıntılı olarak yer almaktadır. Bu raporda Kosova Türkleri de dahil olmak üzere ülkede yaşanan dil sorunları şu şekilde yer almıştır:

“Yerel düzeyde, Kosova Sırp ve Kosova Arnavutları dışında çoğunluğu oluşturmayanlar bölgelerde kendi dillerinde kendilerini açıkça ifade etme konusunda halen zorluk çekmektedir. Viti belediyesindeki Kosova Hırvatları'nın topluluğun açıkça Hırvatça konuşmaya çekindiği belirli kamu alanları ile bağlantılı bazı korkuları vardır. Rom topluluğu mensupları, ağırlıklı Kosova Arnavutları tarafından ikamet edilen bölgelerde Sırpça dilini kullanmaktan çekinip, mümkün olduğunca Arnavutça dilini kullanmaya çalışmaktadır. Belediye toplantıları sırasında resmi dillere çeviri, resmi belgelerin tüm resmi dillerde mevcut olması, kaliteli tercüme ve kişisel isimler ile topografik işaretlerin düzgün yazılışı gibi konularda sorunlar mevcuttur. Bazı belediyeler belediye meclisi veya topluluklar komitesi toplantıları sırasında çeviri sağla-

---

Türkçecilik akımı sonucu giderek Osmanlı Türkçesinden arındırılarak, gitgide sadeleştirilmiştir (İğci, 2011: 1258- 1259).

⁴ Viçitirn, Mitroviça ve İpek bölgelerinde sadece birkaç hane olarak Türk varlığını sürdürmektedirler, o da sadece evde Türkçe konuşarak gerçekleşmektedir, bu bölgelerde eğitim ve kültürel faaliyetler yok denecek kadar azdır (<http://www.makaleler.com/tarih-makaleleri/kosova-turkleri.htm>, 10. 02. 2011).

mamaktadır. Bununla birlikte, çeviri sağlandığı durumlarda, bu genellikle gecikmiş ve düşük kalitededir. Belediyeler genel olarak bu durumu tercümanların aşırı yoğunluğu ve personel yetersizliğine bağlamaktadır. Tercüme eksikliği nedeniyle en çok etkilenen Sırpça kullanan kişilerdir ve bunu Türkçenin resmi kullanımda olduğu belediyelerdeki Kosova Türkleri takip etmektedir. Kosova Arnavutları yeni oluşturulan Gračanitsa belediyesinde tercüme biriminin yokluğu, dillerin kullanımıyla ilgili belediye yönetmeliğinin henüz geliştirilmemesi ve belediye meclisi tutanaklarının sadece Sırpça dilinde ve Kiril alfabesiyle sağlanması nedeniyle zorluklar yaşamaktadır. Bununla birlikte, Mart 2010'da, belediye bir Kosova Arnavut tercüman temin ederek durumu birazcık hafifletti. İpek'teki Kosova Boşnak öğretmenleri çalışma sözleşmelerini sadece Arnavutça dilinde aldı ve Temmuz 2010'da Topluluklar Komitesi'ne şikâyette bulundu" (<http://www.osce.org>, 26. 02. 2012).

AGİT'in Kosova Misyonu'nun hazırladığı raporda kişisel bilgilerin resmi ve kişisel belgeler yanı sıra topografik işaretlerdeki köy isimlerinin yazılışı ile ilgili sorunlar da yer verilmektedir. Raporda bu konuda şu ifadeler yer almaktadır:

"Belediyelerin bu dillerdeki teknik yazılım programlarının eksikliği nedeniyle, uyumsuzluk bilhassa Sırpça ve Türkçe dillerinde belirgindir. Bu nedenle, Sırpça ve Türkçe alfabelerinde yer alan bazı harfler Arnavutça diline yanlış uyarlanarak kimlik belgeleri, doğum kâğıtları, mülkiyet konuları ve diğer resmi belgelerde yanlış gözükmektedir. Kosova resmi belgelerindeki Sırp isimleri Kiril alfabesi yerine genellikle Latin alfabesi ile yazılmaktadır. Benzer şekilde, topografik işaretler çeşitli hatalar içermektedir, Vıçitrin'da gibi ana caddedeki işaretler Sırpça dilinde dört değişik versiyonda belirlemekte veya tüm resmi dilleri içermemesi nedeniyle uyumsuz olmaktadır" (a. g. k).

Kosova Türkleri, dil konusunda Türkçenin resmi dil olarak Anayasal düzeyde kabul edilmemesinin sıkıntısını yaşamakta ve geçmişte kazandıkları bu haktan 1989 sonrası mahrum edilmelerini kabul etmek istememektedirler. Yukarıda belirtildiği gibi kimlik belgelerinin Türkçe olarak da düzenlenmesi ve resmi yazışmalar ile evraklarda kendi anadillerinin de bulunması konusunda talepte bulunmaktadırlar. Bu konuda olumlu bir gelişme Nisan 2011'de yapılan nüfus sayım kâğıtları, Türkçe- Sırpça ve Arnavutça olarak düzenlenmiş ve isteyen istediği dilde sayım kâğıtlarını doldurmuştur (<http://kosovaport.com>, 08. 04. 2011). Ancak bu konuda resmi olarak bir düzenleme olmaması Kosova Türklerini rahatsız etmektedir. Türkçenin resmi evraklarda kullanılmış olması nüfus sayımına özel olarak düzenlenmiş bir durumdur. Bu nedenle bu konuda Kosova Türklerinin mağduriyeti devam etmektedir ve gelecekte bu durum önemli mücadele alanlarından biri olarak durmaktadır.

Siyaset

Kosova Türkleri demokratik yollarla seçilme hakkını kullanma noktasında ülkenin Yugoslavya döneminde içinde bulunduğu koşullar nedeni ile 1989 yılından sonra faal duruma geçmek zorunda kalmıştır.

Siyasi olarak Kosova Türklerinin en büyük partisi Prizren'de 1990'da kurulan KDTP 'dir. 1990'da kurulan Kosova Türk Birliği (KTB), 1999 yılının sonunda Kosovalı Türklerinin siyasi olarak temsil edebilmesi için KDTP'ye dönüştürülmüştür. Bu parti 2001 yılındaki seçimlere katılarak yukarıda belirtildiği gibi Kosova Parlamentosu'nda sandalye sahibi olmuştur. Bu partinin dışında Türk Halk Cephesi, Türk Demokratik Birliği ile Kosova Türk Birliği vardır. KDTP'nin faaliyetleri daha çok Türk kültürünün ve Türkçe eğitimin korunması ile ilgilidir. Özellikle KTB'nin Temmuz 1990'da kurulması ile birlikte Kosova Türklerinin endişeleri giderilmiştir, zira Yugoslavya'da tek parti döneminde azınlık hakları Komünist Parti tarafından korunmuştur. Türk okullarının kapatılması ve Türklere uygulanan ayrımcılık son bulmuştur. Böylece KDTP, Kosova'da Türk kimliğinin korunmasına ve geliştirilmesine katkıda bulunan önemli bir siyasi partidir. Parlamentoda yer alması ve bakanlık düzeyinde temsil durumunda yer alması, aynı zamanda ülkede Türklerin ilk örgütlü siyasi örgütü olması ve bugüne kadar varlığını güçlendirerek koruması, bu partiyi Kosova'da en önemli siyasi oluşum olarak değerlendirmeyi mümkün kılmaktadır (<http://www.balkanincileri.gen.tr>, 15.02.2011).

17 Kasım 2001 tarihinde yapılan genel seçimlerde KDTP, toplam oyların %1'ini alarak 120 sandalyeli Kosova Meclisinde 4 sandalye kazanmıştır. 23 Ekim 2004 genel seçimlerinde ise, KDTP oy oranını %1.2'ye yükseltse de sadece 3 sandalye elde edebilmiştir. Kosova Meclisinin özelliği, nispi seçim sistemi ile dağıtılan 100 sandalye yanında azınlıkları temsil etmek üzere ayrılmış 20 sandalye bulundurmasıdır: Sırpalar için 10; Romlar, Aşkaliler ve Mısırlılar için 4; Boşnaklar için 3; Türkler için 2 ve Goralılar için 1 sandalye. Böylece 2001 ve 2004 yıllarında Türkler, Mecliste sırası ile 6 ve 5 milletvekili ile temsil edilmiştir. Aralık 2010'da yapılan seçimlerde ise Kosova Türkleri 3 milletvekilliği kazanmıştır. Kosova Türkleri, Kosova Hükümeti'nde genellikle bir Bakanlık koltuğu elde etmektedir. Mart 2011 itibari ile KDTP Genel Başkanı Mahir Yağcılar, Kamu Yönetimi Bakanlığı'na atanmıştır. Ayrıca 27 Eylül 2005 itibariyle Mamuşa Belediyesi Türkler tarafından yönetilmeye başlanmıştır. Kosova'da ayrıca 40'a yakın kültürel ve sınırsal Türk Derneği vardır: Doğru Yol, Gerçek, Filizler, Rumeli Türk Tiyatrosu, Filizler, Çeşme, Birlik, Nafiz Gürcialo Türk Tiyatrosu gibi. Bu derneklerin ve tiyatroların amacı, Kosova'daki Türk kültürünü canlı tutmaktır (a.g.k.).

Kosova'daki Türk siyasi partileri içinde en güçlü ve örgütlü durumda bulunan KDTP, bugün etkili bir siyasi faaliyet içinde bulunmaktadır ancak bu etkinliğin devam etmesi daha da önemlidir. 1990 yılından beri siyasi örgütlenmeler yolu ile ülkede seslerini duyurmaya ve yönetim mekanizması

içinde bulunmaya çalışan Kosova Türkleri, özellikle 1989 ve 1999 sonrası kaybettikleri kimlik mücadelesinde daha etkin bir biçimde seslerini duyurmaya çalışmaktadır.

Basın Yayın Faaliyetleri

Kosova Türkleri tarihten günümüze kadar, yaşadıkları bu bölgede kimliklerini korumak ve devam ettirmek için sadece siyasi faaliyet içinde olmamıştır. Aynı zamanda basın yayın alanında da dil- kültür- siyaset- eğitim- gelenek ve adetlerini duyurmak ve örgütlemek için çaba içinde olmuşlardır. Ancak yukarıda belirtildiği komünist dönem sonuna kadar Kosova'daki baskı yönetimi nedeni ile bu alanda hareket alanları kısıtlı olmuştur.

Kosova Türklerinin en önemli gazetesi, 1969'dan Kosova krizinin (1998-1999) sonuna kadar devlet kontrolünde çıkan *Tan* gazetesi idi. 1969 öncesi Kosova Türklerinin bağımsız bir basın organı yoktur. 1944'ten itibaren Üsküp'te Makedonya Türkleri tarafından yayınlanan ünlü *Birlik* gazetesi aynı zamanda Kosovalı Türklere de hitap etmekteydi. 1999'dan sonrası Kosova'da ilk bağımsız Türk gazetesi yayımlanmıştır: *Yeni Dönem*. Kosova'da çıkan diğer önemli Türk gazeteleri ve dergileri ise şunlardır: *Sesimiz-Çevren -Çığ -Kuş-İnci- Bay- Sofra- Türkçem- Esin* (<http://www.makaleler.com>, 10. 02. 2011).

Kosova'da Türkçe radyo yayınları 1951'de, Türkçe televizyon yayınları ise 1974'te başlamıştır. Sivil girişim ile Kosova Radyo-Televizyonu (RTK), 5 dakikalık Türkçe haber ve hafta sonları 40 dakikalık Türkçe programlar yayınlamayı kabul etmiştir. 2 saatlik Türkçe programlar yayınlayan Kosova Radyosu yanında başka iki Türk radyosu daha kurulmuştur: Prizren'de Yeni Dönem Radyosu ile Priştine'de Kent FM Radyo. Ayrıca Kosova Türk Tabur Görev Kuvvet Komutanlığının kurduğu ve Kosova genelinde yayın yapan Mehmetçik FM radyosu da bulunmaktadır. 2 Şubat 2003'ten beri Yeni Dönem Radyosu dört dilde yayın yapmaktadır: 21 saat Türkçe, 3 saat Arnavutça, Boşnakça ve Romca. Yeni Dönem, Kosova'da dört dilde yayın yapan ilk radyodur. Yeni Dönem Kosova Türk Medyası haftalık gazete, 24 saat radyo ve televizyon yayını yapmaktaydı, çeşitli olumsuzluklar yüzünden kapanma aşamasına gelmiş, Türkiye'den gelen bir iş adamı satın almış ve Balkan Yeni Dönem Televizyonu (KTM)'na dönüştürülmüştür ve sadece radyo- tv olarak yayın yapmaktadır. Ancak 2011 yılında bu televizyon da kapanmıştır (a. g. k.).

Kosova Türkleri özellikle 1999 sonrası basın yayın alanında daha aktif bir çaba içine girmiştir. Daha öncesinde de basın yayın alanında yer almakla birlikte dönemin koşullarından dolayı bu imkanı daha kısıtlı olarak kullanabilmişlerdir. Yine de Kosova Türkleri, tarihten günümüze bölgede kimliklerinin devamında ve korunmasında en etkin yollardan biri olan basın yayın faaliyetleri ile etkin olmaya ve kimliklerinin sürdürülebilirliğini sağlamaya çalışmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan bir faaliyet olarak basın yayın

Kosova Türklerinin en önem verdikleri diğer konuların yanında bulunmaktadır.

Eğitim

Kosova'da Osmanlıca yazı dili ile Türkçe eğitim - öğretim XV. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı yönetim organları yanında eğitim kurumları kurulmasıyla başlamış ve bugüne kadar aralıklarla kesintiye uğramış olsa da devam etmiştir.

Kosova'da Osmanlıca yazı dili ile Türkçe eğitim kurumu anlamında bulunan en eski yazılı belge, 1513 yılında yazılan Suzi Çelebi Vakıfnamesi'dir. Ünlü bir Türk şairi olan Suzi Çelebi, Vakıfnamesi'nde Prizren'de bir cami, caminin bitişiğinde bir mektep yaptığını ve mektebe kitaplar vakfettiğini belirtmektedir (Topsakal- Sofuoğlu, 2007: 62).

Osmanlı İmparatorluğu'nda camiler, bir ibadet yerinden başka birer eğitim merkezi idi. Kosova'da XV. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlıca yazı dilinde Türkçe eğitim de yapılmış olma olasılığı büyüktür. XVI. yüzyılın ikinci yarısında başlayarak Prizren'den başka Kosova'nın diğer kentlerinde, çoğunlukla camilerin bitişiğinde Sıbyan mektepleri ve medreselerin inşa edilmesi, çok sayıda çocuğun Türkçe eğitim-öğretim yaptığını kanıtlamaktadır. XIX. yüzyılın ikinci yarısında, Sultan II. Abdülhamit döneminde Rüşdiye denilen orta eğitimin gelişimine Kosova vilayetinde de önem verilmiştir. Priştine'de Rüşdiye okulu 1869 yılında kurulmuştur. Kosova'da Rüşdiyelerin sayısı 1878 yılında 7'ye çıkmıştır. II. Abdülhamit döneminde ise Kosova'da 14 Rüşdiye okulu inşa edilmiştir (a. g. m. :62).

Balkan Savaşları ile birlikte Osmanlı İmparatorluğu Balkan yarımadasının bir kısmından çekilmek zorunda kalmıştır. Bu durum okulların çalışmasına da etki etmiş ve Prizrende de Türkçe ve Arnavutça dilinde eğitim veren okullar çalışmalarına ara vermiştir. Birkaç yıl sonra bu bölgede Boşnak-Sırp dilinde eğitim veren okullar çalışmalarına başlamıştır. Birçok Müslüman aile çocuğunun eğitimi aksamasın diye Boşnak-Sırp dilinde derslerini görmesine izin vermiştir (Kovaç, 2011: 13).

1913 sonrası Sırp, Priştine ve Prizren'deki bazı medreseler dışında Kosova'da Türkçe eğitimi yasaklamıştır. 1943'te ise Türkçe eğitim tamamen ortadan kalkmıştır. Kosova Türklerinin Kosova'daki hukuki varlığı ancak 1951'de tanınmıştır. Aslında 1945'te Yugoslavya Sosyalist Federal Cumhuriyeti'nin kurulmasından sonra tüm azınlıklar kendi dillerinde öğrenim görme hakkını elde etmişti. Ancak 1945'e kadar okullarda Sırpça okumak zorunda kalan Türkler, bu tarihten sonra Arnavutça okumaya zorlanmışlardır. Türkler, Türkçe eğitim hakkını altı yıl gecikme ile elde edebilmiştir. Ancak 5 Eylül 1951'den itibaren Türkler, çoğunluk oldukları yerlerde kendi okullarını kurma ve anadillerinde eğitim öğretim görme hakkını kazanmışlardır (Taşkiran, 2009: 24).

Bugün Kosova Türkleri her eğitim aşamasında kendi okullarına sahiptir. Prizren, Mamuşa, Priştine, Gilan, Dohırçan ve Viçitim'da toplam 2532 Türk öğrencinin devam ettiği 3 anaokulu, 11 ilkokul, 6 lise ve Priştine Üniversitesi bünyesinde Yüksek Pedagoji Okulu'na bağlı olarak Türk Dili ve Edebiyatı bölümü kurulmuş ancak 1988'de kapatılmıştır. Şuanda Kosova Priştine Üniversitesi'nde Türkçe eğitim veren Prizren Eğitim Fakültesi'nde Sınıf Öğretmenliği ve Matematik- Enformatik Bölümleri bulunmaktadır. Ayrıca 2010- 2011 eğitim öğretim yılında Eğitim Fakültesi'nde Türkçe Okul Öncesi Öğretmenliği bölümü açılmıştır. 1998- 1999 sonrasında bölgeye gelen Prizren'deki Kosova Türk Tabur Görev Komutanlığı⁵, 2001'de Mehmetçik Anaokulunu açmıştır. Bu anaokulunda çocuklar iki sınıfta Türkçe eğitim görmektedir (Gökdağ, 2007: 108- 115, <http://www.pristineliler.com>, 05. 04. 2011).

2003- 2004 eğitim öğretim yılında öğretmen ihtiyacı için Sınıf Öğretmenliği bölümü açılmış olup, öğretim üyesi sıkıntısından dolayı Türkiye'den akademisyenler gelmiştir. Ancak Sınıf Öğretmenliği bölümü kontenjan sorunu nedeni ile kapanmıştır. Kosova'da 2011 Güz dönemi itibari ile ise Türkçe eğitim verecek olan Hukuk Fakültesi hizmete girmiştir.

Ankara Üniversitesi ile Avrupa Politeknik Üniversitesi işbirliğiyle Prizren'de açılan Hukuk Fakültesi'nde akademik öğretim yılının 2011- 2012 döneminde başlaması başlamıştır. Türkiye'den gelen 100'e yakın öğrencinin eğitim göreceği Hukuk Fakültesi'nin öğretim kadrosu Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden sağlanacaktır. Seçmeli yabancı dillerin İngilizce ve Rusça olacağı Avrupa Politeknik Üniversitesinin önümüzdeki yıllarda yine Türkçe eğitimin verileceği farklı fakülteler açacağı bildirilmiştir (<http://www.usakgundem.com>, 20. 02. 2012).

Kosovalı Türk, Arnavut ve Boşnak öğrenciler 1992 yılından beri her yıl düzenlenen Türkiye Cumhuriyeti Sınavı (TCS) ile Türkiye üniversitelerinde ayrılan belli kontenjanlara göre burslu olarak eğitim hayatlarını sürdürebilme imkânına sahiptir. Yaklaşık 2 bin Kosovalı öğrenci Türkiye'de eğitim görebilmektedir. Halen bu kapsamda Türkiye öğrenim gören öğrenciler vardır. Kosovalı Türklerin Türkçe eğitimlerinde karşılaştıkları bazı sıkıntılar vardır. Yeterli öğretim elemanının olmayışı, ekonomik sıkıntılar, Türkiye'ye üniversiteyi okumak için gelen gençlerin bir kısmının başarısız olması, başarılı olanların Kosova'ya geri dönmek istememesi, ders kitaplarının yetersizliği, eğitim teknolojisinin zayıflığı bunlardan bazılarıdır (Gökdağ, 2007: 115).

Kosovalı Türk öğrenciler yüksek eğitimlerini tamamladıktan sonra ülkede var olan işsizlik ve özellikle 1999 NATO operasyonu sonrası ülkeye hakim olan Arnavut milliyetçiliği nedeni ile büyük sıkıntı çekmektedirler.

---

⁵ 13 Temmuz 1999 tarihinden beri Kosova'da BM Güvenlik Konseyi'nin 1244 sayılı kararı gereğince bölgeye yerleştirilen KFOR (Kosova Force- Kosova Gücü) bünyesinde konuşlanan Türk Tabur Görev Komutanlığı, Türklerin yoğun yaşadığı Mamuşa, Prizren ve Dragaş'ta görev yapmaktadır (<http://www.tsk.tr>, 15. 04. 2011).

Eğitimli genç nüfus işsizlik ve işe alımlarda yaşanan ayrımcılık nedeni ile ya yurt dışına gitmekte (ağırlıklı olarak Türkiye ve Avrupa ülkeleri) ya da uzun süre beklemektedirler. Bu durum sosyo – ekonomik ve psikolojik olarak büyük bir moral bozukluğu ve çöküntüye sebep olmaktadır (Kovaç, 08. 02. 2011).

AGİT Kosova Misyonu raporunda ülkedeki azınlıkların ders kitapları ve istihdam konusunda yaşanan sorunları şu şekilde ifade edilmiştir:

“Türkçe ve Boşnakça dillerinde zorunlu eğitim ders kitapları ile ilgili de sorunlar mevcuttur. Priştine belediyesinde Boşnak dilinde Kosova eğitim sistemini takip eden Kosova Boşnak çocuklarına EBTB Eğitim Bilgi Teknoloji Bakanlığı (EBTB) tarafından ücretsiz ders kitabı temin edilmemiştir. Boşnakça dilinde toplam 69 ders kitabı dışında 17 ve Türkçe dilinde toplam 70 ders kitabı dışında 16 ders kitabı Kosova’da mevcut değildir. Ortaöğretim için mevcut ders kitapları sayısı ise daha da azdır. Bu nedenle, Kosova Boşnak ve Kosova Türklerinin Bosna Hersek ve Türkiye’den ek kitaplar satın alması gerekmektedir. EBTB tarafından Boşnakça ve Türkçe dillerinde sağlanan kitaplar düşük kalitededir. Bu durum genel olarak kitapların geliştirilmesi ve onların Boşnakça ile Türkçeye tercüme edilmesi ile görevli kişilerin kendi anadili olmamasından kaynaklanmaktadır. Bu yüzden, çeviriler çoğu zaman hem dil hem de içerik bakımından düşük standartlı olmuştur” (<http://www.osce.org>, 26. 02. 2012).

Yine ülkedeki istihdam konusunda aynı raporda şu tespitler yapılmıştır:

“Arnavut olmayan toplulukların kamu hizmetlerinde istihdam oranının düşük kalması endişe verici olmaya devam etmektedir. Kamu hizmetleri yasası Arnavut olmayan toplulukların kamu hizmetlerine en düşük katılım oranını yüzde 16, 6’dan yüzde 10’a indirmiştir. Tüm toplulukların istihdama katılımını teşvik etmek yerine, daha düşük bir yüzdeler gereksinimi, Arnavut olmayan toplulukların Kosova’daki kamu hayatına katılımı fırsatını daha da azaltmaktadır. Yerel düzeyde, çoğunluk olmayan toplulukların belediye meclislerinde yetersiz temsili, onların Kosova toplumunun aktif bir parçası olması ve böylece kendi haklarını etkin bir şekilde koruyabilmesi ve geliştirmesi fırsatını tehlikeye atmaktadır. Bilhassa yüzde onluk yasal gerekliliğin karşılandığı belediyelerde, tüm topluluklara meydan sağlayan ve yasa ile belirlenmiş tüm katılım mekanizmalarının oluşturulması doğrultusunda daha fazla gayret gösterilmelidir” (a. g. k.).

Kosova Türkleri, ülkede Osmanlı döneminden beri kesintiye uğranılan dönemler olsa da eğitim konusuna çok önem veren bir toplum olarak, ana dillerinde eğitim - öğretim görmeye devam etmiştir. Bugünde azınlık hakları kapsamında ilköğretimin düzeyinde ve yüksek öğretimin belli bölümlerinde anadilde eğitim öğretim hakkına sahiptir. Genç nüfusun ise özellikle yüksek öğrenim aşamasından sonra karşılaştıkları sıkıntılar devam etmektedir.

Genel olarak Kosova Türkleri'nin son dönemdeki sorunlarını şekilde özetlenebilir:

- Kosova Radyo Televizyonu'nda Türkçeye yeteri kadar zaman ayrılması ve ayrılan zamanın doldurulması için programların yapımına gerekli özen ve teknik donanımın Kosova Radyo Televizyonu (RTK) idaresi tarafından sağlanılamaması.

- Kültür derneklerinin yeteri kadar belediye ve kültür bakanlığından destek alamamaları,

- Türkçe eğitimde Türkçe yazılan ve tercüme edilen şu anda hazır bakanlıkta bulunan basılmayı bekleyen kitapların halen basılmaması, Kosova haritalarının ve atlaslarının Türk dilinde olmaması, Türk çocuklarına okutulan Arnavutça dilinin kitaplarının olmaması,

- Türkçe öğrenimin yapıldığı okullarda Türkçe dilinin kullanılmaması

- Kosova'da resmi kullanımda ve Prizren'de Türkçe resmi dil olmasına rağmen, bugün belediyede asılan yeni tabelaların tek dilde Arnavutça olması, resmi dillerin ihlal etmesi.

- Belediyeye bağlı kurumlarda, aile sağlık merkezlerinde, belediye hizmetlerinde, polis merkezlerinde, belediye mahkemelerinde kendi ana dilinde hizmetlerden yoksun olması.

- Prizren'de kimliklerin Türkçe verilmemesi,

- Prizren Kamu Üniversitesi'nde Türkçe dilinin kullanılmaması,

- Belediyede doğum belgelerin ve diğer evrakların Türkçe olmaması.

- Polis ve Kosova güvenlik güçlerinde yeteri kadar Türklerin yer alması, yapılan giriş sınavlarında kendi anadillerinde yapılamaması. Bu da günümüzde bırakın topluluk hakkı olarak ama bireysel hakların da ihlali olarak görülmektedir. Ayrıca kamu iş yerlerinde de Kosova Posta ve Telekomünikasyon Müdürlüğü (PTK) ve Kosova Elektrik Kurumu (KEK) gibi kurumlarda savaş sonrası Türklerin işe alınmaması" (<http://www.kosovahaber.net>, 12. 01. 2012).

KOSOVA TÜRKLERİ VE TÜRKİYE İLE OLAN İLİŞKİLERİ

Kosova Türkleri, Türkiye ile olan ilişkilerine özel önem veren ve her zaman aradaki kuvvetli bağlara vurgu yapan bir toplumdur. Bölgede siyasi, kültürel, sosyal ve toplumsal anlamda mücadele içinde olan bu toplum, anavatan olarak kabul ettikleri Türkiye ile yakından ilgilenmekte ve aynı zamanda ilgi beklemektedir.

Kosova'daki Türk azınlığın en güçlü örgütü KTB eski Genel Başkanı Cumalı Tunalıgil'in 1999 sonrası söylediği sözler aslında bugünde bölgede hala geçerliğini koruyor gözükmektedir. Tunağil, durumlarını "Balkanlar'da Türk olmak zor" diye özetlemiştir.

Türk azınlığın en büyük sorunun işsizlik olduğunu ve Türkiye'nin de telkiniyle, 1999'da Arnavutların aksine çalışmayı ve okula gitmeyi boykot etmediklerini anlatan Tunalıgil, bu süre zarfında Sırp yönetiminin çok sayıda Türk'ü işten çıkardığını, bazı Arnavutların da kendilerine Sırp yanlısı gözüyle baktığını belirtmiştir. Tunalıgil, "Bizim amacımız buradaki Türk varlığını Türk geleneğini yaşatmak ve Türk halkını burada tutmak. Onun için Türkiye mutlaka bizi desteklemeli" demiştir. Türkiye'den Prizren'de konsolosluk kurmasını ve çifte vatandaşlık hakkı vermesini isteyen Tunalıgil, çifte vatandaşlığın Kosova Türklerinin Kosova'da kalmalarını sağlayacağını savunmuştur (<http://www.radikal.com.tr>, 25. 01. 2011).

Kosova Türkleri sadece siyasi olarak değil toplumsal, kültürel ve sosyal anlamda da bölgede ihtiyaçlarının Türkiye tarafından karşılanmasından memnuniyet duymaktadır. Türkçe radyo, televizyon, gazete, dergi ve kitap yayınlarının devam etmesi için malzeme ve para desteği, Türkçe eğitim yapan okullarda eğitici ve kitap- araç temini, okul inşası, dernek ve kuruluşlar için maddi yardım, camilerin onarımı ve restorasyonu ihtiyaçlarının başında gelmektedir (Recepoglu, 2006: 176). Aynı zamanda ekonomik anlamda da bir dönüşüm ve bu dönüşüme bağlı olarak sıkıntılar çeken ülkede Türk iş insanlarının yatırım yapması, Kosovalı Türklerin yararına olacak olan bir gelişmedir. Ülkede genç nüfus arasında zaten çok fazla olan işsizlik sıkıntısına bir de Kosovalı Türklerin azınlık olma durumunun yarattığı dezavantaj da eklendiğinde bu durumun aşılması için daha çok yatırım alanının yaratılması umut olacaktır (Kovaç, 08. 02. 2011).

Türkiye'de Yüksek lisans eğitimi gören Kosovalı Türk öğrenci Ferdi Kovaç, Kosova Türklerinin Türkiye ile olan ilişkilerini ve beklentilerini şu şekilde anlatmaktadır:

"1389'dan 1912 yılına kadar yaklaşık 533 yıl Osmanlı İmparatorluğu yönetiminde olan Kosova'yla Türkiye Cumhuriyeti arasında yüzyıllardır süren dini, kültürel, ekonomik ve tarihi bağlarımız var. Yugoslavya döneminde Kosova Türkleri ile Türkiye arasında ki bağ ve iletişim zayıflatılmaya çalışılsa da orada bulunan yakınlarımızla her zaman görüşmelerimiz, alış verişimiz sürmüştür. 1999 yılındaki NATO müdahalesinden sonra savaş yaralarının sarılmasında Müslüman kardeşlerini yalnız bırakmayan Türkiye, her zaman Kosovalıların yanında yer almış, desteğini ayırmıyarak sürdürmüştür. Göç eden vatandaşlarımızın Türkiye devleti sıkıntıları gidermiş, yaşamları için imkanlar sunmuştur. Binlerce öğrencimiz devlet bursuyla Türkiye'nin çeşitli üniversitelerinde eğitimlerini sürdürmektedirler. Türkiye'de üretilen yiyecek, giyim ve teknoloji malları uygun fiyatlarla Kosova piyasasına sunulmaktadır. Türkiye devleti Kosova'nın bağımsızlığını tanıyan ilk ülkelerden biri ve diğer ülkelerin de tanınması için girişimde bulunan, görüşmelerini sürdüren dost ve kardeş bir ülkedir. Kosovalıların her türlü faaliyetinde destek olan, çalışmalarında maddi ve manevi desteği sunan Türkiye her zaman büyüklüğünü göstermiştir. Kosovalılar da Türkiye'nin bu desteğini arkasında hissederek çalış-

malarını sürdürmekte. Kosova Türkleri, Türkiye’de yaşanan gelişmeleri yakından takip etmekte ve her türlü olumlu adımlarda sevinmekte. Türkiye’nin AB yolunda attığı adımlarda en çok sevilen ve destekleyen Kosova Türkleridir. Çünkü Türkiye’nin gücü, istikrarı ve gelişimi Kosova’yı da olumlu etkilemekte ve Avrupa’yla köprüler oluşturmakta yardımcı olmaktadır. Kosova Türkleri bu güçlü bağların sürmesinde Balkanların babası gibi gördükleri Türkiye devletini yanlarında görmek isteklerini her seferinde dile getirmektedirler. Bu yıl ilk defa Türkiye Cumhuriyeti dışında devlet çapında 23 Ulusal Çocuk Bayram, bütün Kosova şehirlerinde günlerce eğlenceler düzenlenerek kutlanmıştır. Kosova’da ki Türk toplumu ve Türkiye’de yaşayan soydaşlarımızın sayesinde bu köprünün temelleri oluşmaktadır. Bizleri yalnız bırakmayan ve her zaman yanımızda olan Türkiye Cumhuriyeti’nin her zaman barış ve huzur içinde, her gün daha fazla gelişerek daha büyük başarılarla imza atması, bayrağının ebediyete kadar dalgalanması en büyük dileğimizdir” (a. g. m.).

Aynı zamanda Türkiye’de hatırı sayılır bir Kosovalı Arnavut nüfus yaşamaktadır. Bu nüfusun İstanbul’da birçok dayanışma derneği bulunmaktadır. Bu dernekler şunlardır: Kosovalılar Dayanışma Derneği, Priştineliler Kültür ve Dayanışma Derneği, Prizrenliler Dayanışma ve Kültür Derneği, Kosova-Gilanlılar Derneği. Türkiye’de Balkan kökenli vatandaşların sayısı ise bir milyonun üzerinde tahmin edilmektedir. Bu insanlardan bazılarının Kosova’da ya da başka yerlerde akrabaları bulunmaktadır (<http://www.balkanincileri.gen.tr>, 15. 02. . 2011).

Kosova Türkleri böylece siyasi, toplumsal, kültürel, ekonomik olarak Türkiye’nin yardım ve desteğini yanında görmek isteyen, Türkiye’de de hatırı sayılır bir nüfusu olan bir toplumdur. Türkiye ile Kosovalı Türklerin ilişkisi ve bağı tarihten gelen bir anlam bütünlüğü içinde değerlendirilmeli ve şekillenmelidir. Bu değerlendirmede, Kosova Türklerinin arada kalmışlık ve tutunma psikolojileri yanında derin tarihsel- kültürel ve toplumsal bağlar göz önünde bulundurulduğunda Türkiye- Kosova Türkleri ilişkileri derin bir anlam kazanmaktadır.

SONUÇ

Tarihsel olarak Balkanlar’da Osmanlı İmparatorluğu’nun bakiyesi olan Müslüman Türkler, içinde buldukları ülkelerde azınlık konumuna sahiptir. Anadolu coğrafyasına savaşlar ve anlaşmalar sonrası yoğun olarak yaşanan göçlerin ardından bu coğrafyada kalan Müslüman Türk nüfusu, içinde buldukları ülkelerde azınlık haklarına sahip olarak varlıklarını korumaya çalışmaktadır. Bu Türklerden bir grup da Kosova’da bulunmaktadır.

Kosova Türklerinin durumu tam olarak arada kalmışlık kavramı ile ifade edilebilir. Ülkede Osmanlı döneminden beri yaşayan Sırp- Arnavut çatışması şiddetinden etkilenen Kosova Türkleri, her iki taraftan da zaman zaman baskı görmüştür. Hatta bazı dönemlerde (1999 gibi) şiddete maruz kalmış ve her türlü zorlamaya katlanmak zorunda kalmışlardır.

Ülkede yaşayan Sırplar, nüfus olarak Arnavutların karşısında Kosova Türklerini bir yan destek unsuru olarak görmüşler ve bu anlamda bazı dönemlerde daha müsamahalı davranarak, bu toplumu yanlarına çekmeye çalışmışlardır. Ülkede baskın nüfus grubu olan Arnavutlar ise tarihsel ve kültürel olarak yakın bağları olan Kosova Türklerinin bir yandan Sırplar karşısında kendilerine tam destek vermesini beklerken diğer yandan da Arnavut milliyetçiliği ile Türk toplumunu asimile etmek istemiştir. Bu amaçla da özellikle Arnavut milliyetçileri aslında Kosova Türklerinin Osmanlı döneminde Türkleşmiş Arnavut olduğunu iddia etmiştir. Bir zamanlar bölgede Sırp milliyetçiliğinden zarar gören ve Miloseviç döneminde insan haklarının olmayışından şikâyet eden Arnavutlar, bugün Kosova'da egemen güç olarak diğer azınlıklara olduğu gibi Türklere de insan hakları konusunda ancak uluslararası toplumun zorlaması sonucu imkân sağlamaktadır.

1989 sonrası 1950'lerde kazandıkları kurucu unsur olma haklarını kaybeden ve resmi olarak azınlık statüsünde olan Kosova Türkleri, 1999'da gerçekleşen NATO harekâtı sonrası ve 2008'de Kosova devletinin ilanı sonrasında da bu haklarını geri kazanamamıştır. Aslında ülkede uluslararası kuruluşların azınlık haklarını garantiye alan düzenlemeleri ile temel konularda sıkıntıları olmasa da, anayasal olarak haklarının daha geniş bir biçimde eskisi gibi kurucu unsur olarak tanınmasını talep etmektedir. Eğitim, basın- yayın, siyaset ve toplumsal olarak ülkede var olan yapıda baskın unsur tarafından eritilmemek için mücadele vermektedirler. Azınlık hakları garanti altında olsa da bunun uluslararası platformdan kaynaklandığının farkındadırlar ve bu haklarını korunması ve daha da geliştirilmesi için çaba sarf etmektedirler. Ayrıca uygulamada diğer azınlık gruplar gibi sorunlar yaşamaktadırlar ve bu durum AGİT gibi uluslararası örgütlenmelerin raporlarında da yer almaktadır. Ülkede var olan Arnavut kimliğinin baskın olması nedeni ile istihdam, dil, siyaset, eğitim gibi alanlarda uygulamada karşılaşılan zorluklar, diğer azınlıklar gibi Kosova Türklerini de etkilenmektedir.

Kosova Türkleri aynı zamanda özellikle Türkiye'ye olan ilgilerini devam ettiren ve her zaman içinde bu ilginin devam etmesinden yana olan bir toplumdur. Bu nedenle Türkiye yakından takip edilmekte ve her zaman desteğinin devam etmesi istenmektedir. 1999'da NATO harekâtına askeri olarak katılan ve daha sonrasında da bölgede Türklerin yaşadığı Prizren-Mamuşa gibi yerlerde tugay seviyesinde birlik bırakan Türkiye aynı zamanda eğitim- kültür- öğrenci ve eğitici desteği ile bölgeye desteğini devam ettirmektedir. Arada kalmış olan ve Kosova coğrafyasında tutunmaya çalışan Kosova Türkleri, Türkiye'ye ilgilerini eksik etmeyen ve her zaman bu ülkeyi yanlarında görmek isteyen bir tutum içindedirler. Bu nedenle Kosova Türkleri, bu coğrafyada yalnız bırakılmaması ve her alanda desteklenmesi gereken bir toplumdur.

Ayrıca Kosova’da yaşayan Türkler, Türkiye’de üzerinde çok fazla araştırma konusu yapılmayan ve bu anlamda yazın hayatında yer alamayan bir toplumdur. Oysaki bu toplumun Kosova’da içinde bulunduğu durum ve azınlık olarak ülkenin geleceğinde var olma sürecinde yaşadıkları ele alınmalı ve üzerinde durulmalıdır. Böylece hem bu toplumun, ülkede yaşadıkları sorunlar ve verdikleri mücadeleler dile getirilmiş olacak, hem de literatürde bu konuyu araştırmak isteyenlere daha çok veri sağlanabilecektir. Ayrıca etnik ve dini milliyetçiliğe dayalı Balkan ülkelerinin parçalanmışlıkları ve sorunlarının temelleri ile çözümleri daha iyi analiz edilebilecektir.

KAYNAKÇA

- COŞKUN, Demirtaş Birgül (2010), “Kosova’nın Bağımsızlığı ve Türk Dış Politikası (1990- 1998)”, *Uluslararası İlişkiler*, Cilt: 7, Sayı: 27, ss. 51- 86.
- GÖKDAĞ, A. Bilgehan (2007), “Kosova Türkleri”, *Balkanlar El Kitabı*, Cilt: II, Der: Osman Karatay- Bilgehan A. Gökdağ, Çorum, KaraM- Vadi Yay. , ss. 103- 134.
- İGCİ, Alpay (2011), Balkan Ağızlarında Farklı Bir Fiil Çatısı, *Turkish Studies*, Volume 6/1, Winter, ss. 1258- 1267.
- KUT, Şule (2005), “Kosova Türkleri: Nasıl Bir Gelecek?”, *Balkanlar’da Kimlik ve Egemenlik*, İstanbul, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- KOVAÇ, Ferdi (2011), Sınıf Yönetimi’nde Öğretmenlerin Öğretim Liderliği Davranışlarını Gerçekleştirme Düzeyine İlişkin Karşılaştırmalı Bir Araştırma (Türkiye Kosova Örneği) , Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Bilim Dalı, Basılmamış Yüksek lisans Tezi, Sakarya.
- MALCOLM, Noel (1998), *Kosova A Short History*, New York University Press, Newyork.
- MANDACI, Nazif (2008), “Balkanlar İle İlişkiler”, Haydar Çakmak (der.), *Türk Dış Politikası 1919-2008*, Ankara, Platin, s. 828
- ORTAYLI, İlber (2011), “Prizren’de Yaşayan Osmanlı”, *Milliyet*, 17 Nisan.
- PENTASSUGLIA Gaetona (2002), *Minorities in International Law*, Council of European Centre for Minority Issues.
- RECEPOĞLU, Suroy Altay (2006), *Kosova’da Türk Olmak*, Siprint Basımevi, Prizren.
- ŞANLI Cevdet, JABLE Ergin (2007), “Kosova’da Türkçe ve Türkçe Süreli Yayın Hayatının Dünü ve Bugünü”, *Kalite Fen Edebiyat Dergisi*, Cilt: 9, Sayı I, ss. 70- 91.

- TAŞDEMİR Hakan- SARAÇLI Murat (2007), “Avrupa Birliği ve Türkiye Perspektifinden Azınlık Hakları Sorunu”, *Uluslararası Hukuk ve Politika*, Cilt: 2, No: 8, ss. 25- 35.
- TAŞKIRAN, Cemalettin (2009), *Unuttuğumuz Vatan Rumeli*, Barış Platin Kitabevi, Ankara.
- TÜRKEŞ, Mustafa (2008) “Türkiye’nin Balkan Politikasında Devamlılık ve Değişim”, *Avrasya Dosyası*, Cilt 14, No 1, s. 253- 281.
- TÜRKOĞLU, Emir (2000), “Kosova Arnavutlarının Milliyetçiliği”, *Balkan Diplomasisi*, Der: Ömer E. Lütem- Birgül Demirtaş Coşkun, Ankara, Asam Yay, ss. 103- 131.
- TÜRBEDAR, Erhan (2000), “Tarihte Değişen Siyasi ve Sosyal Dengeler İçinde Kosova Türkleri”, *Balkan Türkleri- Balkanlarda Türk Varlığı*, Der:Erhan Türbedar, Ankara, Asam Yay. , ss. 61- 94.
- TOPSAKAL Cem, SOFUOĞLU Ebubekir (2007), “Osmanlı Devleti’nin Kosova Eğitim Sistemi’ne Yönelik Yönetimsel Düzenlemeleri”, *Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi*, Cilt: IV, Sayı: 1, ss. 60- 80.

İnternet Kaynakları

- “Kosova Ülke Bilgileri”, http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/infoCountryPage/setimes/resource_centre/countries/kosovo?country=Kosovo#geographyPeople, (09. 02. 2011).
- “Kosova’nın Bağımsızlığı Konusunda Kritik Karar”, <http://www.dw-world.de/dw/article/0,,5823494,00.html>, (10. 02. 2011).
- “Mahkeme Kararını Verdi: Kosova’nın Bağımsızlığı Meşrudur”, <http://www.hurriyet.com.tr/planet/15391939.asp>, (01. 02. 2011).
- “Ahtisaari Planının Ayrıntıları Ne Söylüyor?”, <http://www.setimes.com/cocoon/setimes/xhtml/tr/features/setimes/articles/2007/05/21/reportage-01>, (20. 02. 2011).
- “Kosova Seçimlerinin Ardından”, http://www.21yyte.org/tr/yazi6024-Kosova_Secimlerinin_Ardindan.html, (15. 02. 2011).
- “Kosovalı Türkler”, http://www.balkanincileri.gen.tr/index.php?option=com_content&view=article&id=133:kosovaturk&catid=45:yazi&Itemid=67, (15. 02. 2011).
- Polatlı, Ahmet, “Kosova Türkleri”, <http://www.makaleler.com/tarih-makaleleri/kosova-turkleri.htm>, (10. 02. 2011).
- “Kosova’da Türk Olmak Zor”, <http://www.radikal.com.tr/1999/07/08/dis/01kos.html>, (25. 01. 2011).
- “Bakan Yağcılar, Sayım Memurlarının İşinden Memnun”, <http://www.kosovahaber.com/?page=2,97,6034>, (04. 04. 2011).

- “Pristine Üniversitesi 40 Yaşında”, <http://www.pristineliler.com/haberler/arsiv/327-pristine-universitesi-40-yasinda> (05. 04. 2011).
- “TSK Barışı Destekleme Harekatı Faaliyetleri (Kosova) http://www.tsk.tr/4_ULUSLARARASI_ILISKILER/4_6_Turkiyenin_Barisi_Destekleme_Harekatina_Katkilari/konular/kosovada_icra_edilen_faaliyetler.html, (15. 04. 2011).
- “UNMIK: Mandate and Structure”, <http://www.unmikonline.org/Pages/about.aspx>, (10. 05. 2011).
- “Kosova’da Nüfus Sayımı Tartışması”, <http://www.trt.gov.tr/Haber/HaberDetay.aspx?HaberKodu=f42a4d0d-ac69-49eb-ab12063529205751>, (16. 06. 2011).
- “Minority protection in Europe: best practices and deficiencies in implementation of common standards”, http://www.coe.int/t/dghl/monitoring/minorities/default_en.asp, (12. 04. 2011).
- “Minority rights”, <http://www.osce.org/what/minority-rights>, (25. 06. 2011).
- “Kişisel ve Siyasal Haklar Uluslararası Sözleşmesi”, <http://www.tbmm.gov.tr/komiyon/insanhaklari/pdf01/53-73.pdf> (11. 05. 2011).
- “İlerleme Raporu’na Farklı Yaklaşımlar”, <http://www.kosovahaber.net/?page=2,9,9315>, (12. 01. 2012).
- “Kosova’da Türkçe Eğitim Veren Hukuk Fakültesi Açıldı”, <http://www.usakgundem.com/haber/68549/kosova-39-dat%C3%BCrk%C3%A7e-e%C4%9Fitim-veren-hukuk-fak%C3%BCltesi-a%C3%A7%C4%B1d%C4%B1.html>, (20. 02. 2012).
- “Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Kosova Misyonu, Topluluklar Haklarını Değerlendirme Raporu, Aralık 2010”, <http://www.osce.org/tr/kosovo/74636>, (26. 02. 2012).
- “2010 Human Rights Report: Kosovo”, <http://www.state.gov/j/drl/rls/hrrpt/2010/eur/154432.htm>, (25. 02. 2012).
- “Kosova Cumhuriyeti Anayasası”, http://www.kushtetutakosoves.info/repository/docs/Kosova_Cumhuriyeti_Anayasasi.pdf, (20. 02. 2012).
- “International Court of Justice, Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo, 22 July 2010”, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15987.pdf?PHPSESSID=7954c0543c22147d45fa752ed59e7194> (26 . 06. 2010).
- Kosovalı Türk öğrenci Ferdi Kovaç ile yapılan mülakat (08. 02. 2011-SAKARYA).